

POWOLNY (200) *ai*

powolny (192), **powolen** (5), powolny *a.* powolen (3).

Oba o oraz e jasne.

comp i sup (nã)powolniejszy (12 + 1); -ejszy (3), -(e)jszy (10).

sg m N powolny, powolniejszy (54), powolen (5); ~ (*attrib*) powolny (23); ~ (*praed*) powolny (13) *GlabGad* (6), *LibLeg*, *GliczKsiąż*, *BielKron* (4), *GosłCast*, powolen (5) *MrowPieś*, *Leop*, *Mącz*, *ArtKanc*, *GrabPospR*. ◊ *G* powoln(e)go, powolniejsz(e)go (3). ◊ *D* powoln(e)mu (3). ◊ *A* powoln(e)go, powolniejsz(e)go (16), powolny, powolniejszy (3). ◊ *I* powolnym (11). ◊ *L* powolnym (1). ◊ *fN* powolnã, powolniejszã (10), powoln(a), powolniejsz(a) (3). ◊ *G* powoln(e)j, powolniejsz(e)j (5). ◊ *D* powoln(e)j (7). ◊ *A* powolnã (5). ◊ *I* powolnã (1). ◊ *n N* powolné, powolniejszé (8); -é (1), -(e) (7). ◊ *G* powoln(e)go, powolniejsz(e)go (2). ◊ *A* powoln(e) (3). ◊ *pl N m pers* powolni (14). *subst* powoln(e) (6). ◊ *G* powolnych. (4). ◊ *D* powolnym (5). ◊ *A m pers* powoln(e) (14). *subst* powolné (12); -é (4), -(e) (8). ◊ *I m* powoln(e)mi, nãpowolniejsz(e)mi (3) *ModrzBaz*, *ArtKanc*, *SkarKaz*, powolnymi (2) *BierRozm*, *WitosłLut*.

Składnia comp: powolniejszy niż kto (1) *BielKron*, *nad kogo* (1) *Mącz*.

Sł stp: powolny, powolni, Cn notuje, Linde XVI(XVIII) – XVII(XVIII) – XVIII w.

1. *Poddający się czyjejs woli, posłuszny; oboediens Modrz, Calag, Cn; obsequens Mącz, Cn; volens Modrz; suadibilis Vulg; (dicto) audiens, obnoxius, parens Cn (146) : BierRozm 10; Rodu ich Carzow [tatarskich] ani dzieiow nie piżą abowiem oni ołdowni łą kxiędzu Moskiewłkiemu, á z iego woley pany miewaią y na iego rozkazanie y żywą y powolni bywaią. MiechGlab 75; BielKron 122v; one niebogi [żony] niemogã łobie ni czym pomoc/ iuż iefli nie z miłości/ tedy z boiãżni mułzã powolne być GórnDworz Y5; Powolny łyn w wietłzey łálce v oycã/ tákież y v pánã. RejPos 256v marg, 56, 322v; SkarŻyw 26; CzechEp 311; my też iáko proftaczkowie powolni y wierzący Bogu/ zá nim mowić będziemy. NiemObr 98; ReszPrz 45; bądź miłościwym Bogiem nãłzym/ á my będziem ludkãmi twemi y niewolnikãmi powolnemi: łłużãc tobie y ciebie łãmego chwałãc. SkarKaz 455a; Czãfem iednã [żona] nie pyta/ weźmie co łię iey zda/ [...] Druga zãś powolnieyřza zwyklã mężã prořić/ By łię po cudzoziemłku onã mogłã nořić. ZbyłPrzyg A4.*

powolny (powolen) komu (32): *ListRzeż w.* 16, w. 48; *LibLeg* 4/26v, 11/18v; *FalZioł* V 53; *WróbŻołt* 61/6; *KromRozm III* N5; *Niechceć* iłcie Bog lekce mieć co łam łprãwić raczył/ Ale żãda żeby włłfelki iemu powolen był *MrowPieś* A4; *GliczKsiąż* B3, D3v, P6v; *BibRadz Ps* 80/12; *BielKron* 175v, 194v, 318,415v; *Mącz* 72c, 497b; *GórnDworz Mm2v*; *CzechRozm* 175v; y o to łię trzeba łtãrãć/ áby żołnierze co napowolnieyřzemi byli łwoim łtãrłzym. *ModrzBaz* 114; *SkarŻyw* 16, 201; *CzechEp* 184; *ArtKanc* N12; *Rożnych* twych dãrow/ liczbã nieskończona/ Mnie/ ku pociechã/ częřto pozwolona/ Powolnym tobie/ rzãdco wczyniłã/ Częřćiey łię tãm drãc/ gđzieby obraziłã. *GrabowSet* O4v; *GrabPospR* N2; *Włżák* oycze moy do tych lat od młodości moiey, Y łłużyłem, y byłem powolnym łi zãwżdy [!] *CiekPotr* 20; *GosłCast* 14, 57; [*CorfusDocum 1553 nr 83*]. *Cf* »[kogo] mieć powolnego«.

powolny przeciw komu (1): *Honoryus*/ dał łciãć *Styllikã* iż łie nãñ miotał/ bacząc go powolnego przeciw *Celãrżowi BielKron* 158v.

powolny (powolen) w czym (11): BielKron 220; Mącz 72c; chce Pan Bog ábyś wtym łtárzym łwym powolnym był [tj. usłuchał przełożonych] SkarŻyw 201. Cf »we wszem powolny«.

W połączeniach szeregowych (7): Mam też żonkę podciwą wtydliwą powolną Ni w czym mi nie przekaża RejJóz G4; Munis et hoc mune, Obwiązány/ Posłufzny/ Powolny/ Powinny. Mącz 237b, 90b, 385d [2 r.]; Ale iednąk Náíáfnieyfzy Miło. Krolu w tákowym rozny^m záburzeniu dał W. K. M. Pan Bog poddáne wierne/ połufzne/ powolne. WujJudConf 8; SkarŻyw 268.

W przeciwstawieniach: »powolny... gorny, niekarny, niepowolny, odporny, przeciwny, pyszny, sporny, swowolny, uporny, występny; powolnym być ... swej wolej używać« (10;1): Ezop rzekł/ chcefz Pánie połufcháć/ A łobie pokoy wdziáć: Odbádzże tey pániey łporney/ Łatwie nabędziefz powolney. BierEz B4v; Ze łie barzo łáfkawie obchodzi: S łwymi poddanymi ktorzi łą powolni: A tym niefolguie ktorzi łą łwowloni. KlerPow 4; MiechGlab 20; RejPs 162v; KromRozm III N5; Krolowie niepołufznym/ y niepowolnym ludziom pánuią: ále Páltherze áłbo Bilkupi/ połufznym y powolnym rofkázuia. KrowObr 3v; Krolowie przes łtrách vporne/ pod moc łwoie podbijáią/ pałtherze powolne/ z mocy Dijabelłkiey wyciągáią. KrowObr 3v; CzechRozm 104v; á iesłifzby więc niechćiał powolnym być/ á łwey wolej vżywał/ á ná vpominániu nie przełtał/ áby go mocą z onego łłupá z ięli. SkarŻyw 30, 268; gdy znim [z wojewodą] łagodnie postempuie, nic gorniejszego, agdygo surowie traktuie nic powolniejszego ActReg 141.

W porównaniu (1): Ná ktorego prołtey łácinie y Theologiey/ iáko powolna owieczká ná głóšie páłterzá łwoiego/ ia też przełtawáć chce. CzechEp 66.

Zwrot: »[kogo] mieć powolnego« [w tym: sobie (2)] (4): RejJóz K7; wiele rzeczy inych od łiebie/ Krolu Ółwiecony/ łierpimy łięłzkich niezálufzeni/ ktoreś zázwdy miał łobie powolne y zálufzone ze włzytką gothowością BielKron 393 [idem PaprUp]; SkarJedn 304; PaprUp Fv.

Wyrażenia: »powolny głosu [czyjemu]« (1): Rozmnożę plemię twoie/ iáko gwiazdy ná niebie: [...] przeto iż Abráám powolnym był głófu memu [quod obedierit ... voci meae]/ á pilnował przykazánia y poruczeńłtwá mego Leop Gen 26/5.

»powolny poddany« (2): Lecz za rofkazaniem WKM, ktoremu my jako powolni poddani miescełmy radzi dali [...] opuśłiliśmy to, co naprzod powinnie miało być opatrzone, na pozad. Diar 84, 21.

»powolny rofkazaniu« (1): Przekłęłtwo/ iesłifz niebédźcie powolni rofkazániu Páná Boga wálłego [si non obedieritis mandatis Domini Dei vestri] Leop Deut 11/28.

»sługa powolny« (1): chwycił łię [św. Filip] vbołtwá y náśłádownáia żywotá Iezufowego: iemu łię zá vcźniá y łługę powolnego oddáiac SkarŻyw 383.

»powolny woli« (1): Oddayće Pánu cześ łwałę chęłliwie: A to/ was niech nie boli Powolnym we włzem być/ włzechmocney woli. GrabowSet V4.

»we wszem (a. we wszy(s)tkim), na wszem, na wszystko powolny« [szyk 10:1] (8:2:1): LibLeg 4/26v, 11/18v; RejJóz K7; Nye obawyay łye Abráámie tego vcźnić/ ále wtém włłytkim bądź powolny ženye twey. GliczKsiqz B3; Addictus, obstrictus, deditus alicui, Ná włzem powolny. Mącz 92c, 497b; á iuz oná [bialągłowa] ták wiele tego prágnáć/ bédzie/ áby mu łie we włzytkim záchowáłá/ j byłá powolną/ iáko tego/ áby ią on zázwdy miłował GórnDworz Mm2v; CzechRozm 175v; SkarJedn

304; Bądźmyż tedy posłuznemi/ á ná wżyftko powolnemi/ co nam ten Pan rofkazuie *ArtKanc E7v*; *GrabowSet V4*.

Szeregi: »powolny i pomocny« (1): [*mistrz pruski Wojciech Margrabic*] będąc lieftrzeńcem krolewfkim/ będzie mu powolnym y pomocnym przeciw káždé^{mu} nieprzyiaćielowi. *BielKron 415v*.

»posłuszny, (i, a) powolny« [*szyk 9:3*] (12): Itaramy sie y othem myslime, aby takowa naffa czeladz nam na prziffle czasi posłufnieiffa y powolnieiffa beła *ListRzeż w. 16*; *KrowObr 3v*; *BibRadz Ps 80/12*; *Mqcz 92c, 233c, 385d*; *CzechRozm 104, 175v*; W ktorzych wżytkich rzeczach/ wiele muśi przebáczáć Hetman/ ieffli chce mieć powolne á posłufzne żoźnierze [*Si milite uti velit benevolo et obedienti*] *ModrzBaz 107v*; *Calag 223a*; *SkarŻyw 16*; *ArtKanc E7v*. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*]

»powolny i powinny« (1): Póki dużá w ćiele mym odpoczywáć będzie/ Iefftem tobie powolna/ y powinna wżędzie. *GosłCast 57*. [*Ponadto z połączeniu szeregowym 1 r.*]

»(u)słuchać a powolny (powolen) być« (3): Y pan Kryftus sam dozwała nam tego/ ábyfmy sie fyny Bożemi liczyli á bráty yego/ gdy go flucháć á yemu powolni będziem. *GliczKsiąż D3v*; *BielKron 318*; *Cupide et libenter tibi in hoc re morem gero, Wielmi cie rad w tym/ vsłucham álbo będę tobie powolen. Mqcz 72c*.

»powolny i (a) wiemy« [*szyk 2:2*] (4): *ListRzeż w. 48*; Slugi fobie iednay, y robotniki: boc będą powolni y wierni *FalZioł V 53*; iuż wam grzechy wáłże będą odpufzczony/ á iuż was wezmę ná opiekę fwoię iáko wierne á powolne dzyatki fwoie. *RejPos 237v*; *WujJudConf 15v*. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

W przen (2): bądź powolna miłemu Bogu dużo moia boć od niego iefft cirpliwoć moia. *WróbŻołt 61/6*; *Miey/ Synu miły/ posłufzne y powolne porządny m ftárfzym twym ferce/ y pokorná mył ku nim/ á iuż cnoty wżytki małz. SkarŻyw 16*.

Przen (17): To niechay będzie ofwieczony á wielmożny panie pirwłze oznaiomienie moiey powolney skłonnofci ku wáłzey PM. *WróbŻołtGlab A5*; [*Luter*] piłáł lifty do Papyeżá leoná [!] dofyc powolne z vkladnoćiá profzác/ áby iego przeciwnikom wiáry niedawał *BielKron 194v*; Ale gdzie też záfię trefi iż ten miłtrz [*tj. czart*] vgodzi ná powolná fzkoleę fwoię/ to iuż więc tam piłka w ktorą chce wedle myłli fwoiey *RejPos 331*.

powolny komu, czemu (9): SWatlofcy nyewimowna boze raczi my dac ferce fkruffone ktorebi latwe przijáło bofka nauka a powolne bilo yarżmu kriftowemu ij brzemyenyu przikazanya bozego. *BierRaj 19*; *GlabGad A2*; *KrowObr 234v*; potrzebá y ten ćielefny poft chowáć áby ćiáło nie buiáło/ á duchowi powolne było *WujJud 191*; A owym co z fporu á nie fá powolni prawdzie/ lecz powolni niefprawiedliwoći [*et incredulis quidem veritati, credentibus autem iniustitiae*]/ oborzenie y gniew. *BudNT Rom 2/8*; *SkarŻyw 301, 580*. Cf »we wszytkim powolny«.

powolny ku komu (1): vcźciwe á powolne ku wżelákie^{mu} przełożeńtwnu obyczáie Pan Bog dáćci [*narodzie ruski*] ráczył *SkarJedn 374*.

Zwrot: »[co] powolne mieć« (2): W czym ma dobra opátrnoć być/ áby ie [*sześć rzeczy przyrodzonych, od ktorzych zdrowie cielesne zależy*] powolne człowiek miał/ á owfzeyki/ iáko niewolniki poddał rozumowi. *SienLek 2*; *SkarKaz 314a*.

Wyrażenia: »powolna wola« (1): [wyznawamy:] dwie woli przyrodzone/ nie sobie przeciwne/ iáko niezbożni twierdzą Heretycy/ ále powolną ludzką wolą iego [Chrystusa]/ á nie íprzeciwiáiącą się/ á ráczey podległą iego Boskiey y wízechmocney woley *SkarJedn* 316.

»we wszystkim [czemu] powolny« (1): ciáło od złey żądzey wolne/ [...] we wízytkim duchowi y rozumowi powolne było *SkarŻyw* 260.

Szereg: »powolny i łatwi« (1): Iesli co íprawiedliwego/ iesli co słuźznego [...] tedy to ma być czyniono od Ofiárowniká páńkiego: iesliby w posłuźnym powolne y łatwie przyzwolenie/ á w rofkázuiącym nabożne było pomiárkowanie. *CzechEp* 132.

α. *W funkcji rzeczownika* (16) :

αα. »powolny« (7) :

powolny czyj (2): iedno moy pánie gdy będyełz raczył wezrzeć lálkáwie ná mię iákoś zwykł poględać ná powolne swoie ínadnie mi wílytkiego przybędzie. *RejPs* 185; *RejPos* 345.

W połączeniu szeregowym (1): Bo to iest nie ludzka ále Boża ípráwá/ nie poniewolnym/ ále y chętlwym y posłuźnym á powolnym rofkázowác. *ModrzBaz* 116.

W przeciwstawieniach: »powolny ... hardy, poniewolny, sprzeciwny, zły, zuchwały« (5): Y iakoż y ia niemam się wílytek przykłoníc ku wielmożności chwały iego widząc iáko on íprzeciwnie sobie niíczy á powolne wywyłá *RejPs* 153; *BielKron* 403v; *ModrzBaz* 116; *ReszPrz* 39; Hárde odrzuca íprawiedliwie/ powolne przyimuie lálkáwie. *ArtKanc* A13.

ββ. »powolna« [w tym czyja (8): *pron poss* (6), *G pron* (2)] (9) : Xánt rzekł/ [...] Powiedz/ gdzie tá ma powolna. Ná d mą żonę ktora inna. Ezop písiczki wnet záwołał/ Xántowi ná nię vkazał: Rzekąc/ oto twa powolna/ Bez wízey zdrády tobie wierna. *BierEz* C4; A komuś ty on kołacz dał/ Com ia svey powolney pośłał? On rzekł/ á ktoreyże inney/ Daćiem go twoiey powolney. *BierEz* C4v, C3 [5 r.].

a. *W formułach grzecznościowych (dedykacjach i korespondencji dyplomatycznej)* (30) :

powolny komu, w połączeniu z imieniem (i nazwiskiem) (5): *WróbŻółtGlab* A5v; *LibLeg* 11/19; Dan z Kráková/ dnia 28 Páździerniká. Roku od Národzenia Krytá Páná/ 1563. Marćin Siennik/ wízem powolny. *SienLek* a4v; *Dat. Torunij ex Mufaeo noftro IIII. Nonas Iulij. Anno 1593.* W.M. íwemu Mśćjwemu Pánu powolny y służyć we wízem gotowy Ian Rybińki słuźney Rády Miáltá Toruń. K.I.M. Sekretarz. *RybGęśli* A3v; *RybWit* [A2].

W połączeniu szeregowym (1): Dan z wioski mey oyczyłtey/ y W.M. wiadomey/ *Die I. Februarij* Roku 1596. W.M. moich Miło: Pánow/ Vprzeymy/ powolny/ y znáiomý słuźgá. I.S.S.K. *VotSzl* A3.

Wyrażenia: »powolny przyjaciel« (2): Z bozey Mylosczy Krolowy polkíemv y ynnich wiele panstw wewíchem powolni przyacziel v.k.m. sendziak Siliífirfkj sdrowie v.k.m. nawiedzam y daye tho przes lyfth moy v.k.m. znacz o rofkazaniv Czefsarfkim mnie *LibLeg* 11/18, 11/164v.

»powolny słuźga (a. słuźebnik); powolna słuźga« [w tym: z imieniem i nazwiskiem (9)] [szyk 11:1] (11;1): Co ínadnei W M. wyrozumiełz ty kxiáźki przeczítawízy/ a mnie powolną słuźgę swoię y wízego domu Tęczyńkiego w lálkę swą miłóciwie przyyác będyełz raczyła. *HistAlHung* A4; *KrowObr* A2; *KwiatKsiąź* Q3v; *SienLekAndr* a3v; Ráczże tedy Oświecone á miłóciwie ksiąźę/ ten ták chwalebny podárek od nas powolnych słuźebnikow swych miłóciwie a wdzięcznie przyyác *BudBibKaw* A2v, A3; Pośyłam tedi w.m. Ksiáźki té profząc ábyś w.m. óne y ze mną wespółek w lálkę

fwą przyiąć raczył. W.M. zdawná powolny y práwie dómowy flugá Olbrycht Strumieński z Myfłowic Vrzędnik w Bálicách. *Strum* B5v; W.M. moiey Mćziwey Pánni powolny y wźego dobrego życzliwy flugá Sebáftyan Grábovviecki. *GrabowSet* M; *KołakCathOkuń* A2v; *KołakSzczęśl* A2v; *VotSzl* A3; *ZbylPrzyg* ktv.

»powolne(-a) służby(-a)« [szyk 5:4] (9): Ołwieczonemu y wielmozne: panu: Panu Piotrowi Kmicie. [...] Staroście Pa^{nu} fwe^{mu} łafkaw(emu) Marcin Wolfki fluzębni V M. Powolną fluzbę fwą z żicźliwością zdrowia etc. zalecza. *BielŻyw* nlb 2; *LibLeg* 9/49v; Zátym fami siebie y zwykłe á powolne fluzby fwe do miłościwey łáfki Wáfzey K.M. pilnie zalecamy *BudBibKaw* A2; *KochFragJan* 3; Ktorem [Jaśnie Wielmożnym Panom Chodkiewiczom] od Páná Bogá wźechmogącego w błogofławieńftwie iego s. á w fortunym pánowaniu/ długie á poćieźne wieki wyżyć/ winfzuiąc/ powolne á vniżone służby fwe w Miłościwą łáfkę Zálecam. *KołakCathOkuń* A2v; pod chorągwią y tytułem flawnego imienia W.M. ná znak y poświadczenie powolnych fluzb moich/ do wieczney á nieśmiertelney pámieći z druku one [książki] ná świat puźczam *KołakSzczęśl* A2v; *JanNKar* A2, B2; *SarnStat* 550.

»na wszem, we wszem powolny« [szyk 3:1] (3:1): A tak v.k.m. virofumiawfchi ftego wipyfłv przes miefzkania na thi granycze raczi poślacz kogo bedzie volia V.k m. [...] wewfchem powolni v.k m. Ozman *LibLeg* 11/19, 11/18; Páná náźzego miłościwego. Powolni ná wźem fludzy. Hektor y Albrecht Káwieczyńcy. *BudBibKaw* A3; W.M. memu Mościwemu Pánu we wźem zdawná powolny [!]. IAN RYBINSKY. *RybWit* [A2]; [ia thefł iefthem powolienn [!] w.m. wewfsem, y prześf(w)oliej w.m. niechcę nicz czynicz *ListyPol* 1548/487].

Szeregi: »powolny i naniższy« (1): Kálfstellanowi Bieckiemu/ [...] Láfki Bożey pokoju y wźego dobrego/ w Pánie Iezu Kryftulie/ powolny y naniřřřzy flugá Boży życzý/ Marcin Krowicki. *KrowObr* A2.

»powolny, poddany« (1): W.P.M. Powolny poddány flugá. Lázarz Andryfowic Impreffor. *SienLekAndr* a3v.

»pokorny a powolny« (1): Nayasnyeyřřzy mylościwy Crolyv po zaliecenyv moyey pokorney a powolney ssluzby. Przithym v.C.M. ofnaymvye yzem [...] *LibLeg* 9/49v.

»powolny i (wszego dobrego) życzbwy« [szyk 2:1] (3): *GrabowSet* M; *KołakCathOkuń* A2v; Do Wielmożney Pániey. P. ZOFIEY z Fulfztyná CZARNKOWSKIEY, [...] Pániey fwey Miłościwey/ PIOTR Zbylitowfki/ powolny y życzliwy flugá. *ZbylPrzyg* ktv.

a. *W funkcji rzeczownika* [czy] (2) : powolni v.K.m. a fluga przyacziela v.K.m. konyvfchi Fvřfein v.K.m. sye kłania pokornie *LibLeg* 10/66 [idem] 10/ 66v.

b. *O kobiecie: uległa mężczyźnie* [komu] (2) : Gdyż ty nie chcefz być mnie kwoli/ iefćci na to mieśce infza/ która mi powolna będzie: iefli zoná nie chce/ niechay kuchárka przyydzie. *BialKat* 371.

Szereg: »powolna i posłuszna« (1): Może być ták vporna/ y ták krnábrna niewiáftá: iż mężowi fwoiemu/ by fnadz y dzieięć kroć/ miłością ku niéy wrzuřzonému powolna y poślufzna iemu kwoli czyniác być nie chce. *BialKat* 371.

2. *Łagodny, łaskawy, przychylny, życzliwy; sprzyjający; tractabilis* BartBydg, *Mącz, Cn; non irascens, mansuetus, modestus, temperatus* BartBydg; *comis, facilis, lenis, liberalis, mitis, studiosus* Mącz; *commodus, munis* Cn (41) : Onać cześ kochanie rodzi, Ktora z miłości pochodzi, Jaka jest

miedzy rownymi Przyjacioły powolnymi. *BierRozm* 18; Modestus, discretus, temperatus, smyerny, non irascens, powolny *BartBydg* 92, 86b, 161b; Oczy czarnawe á mierney wielgołci. zna: łpokoynego, powolnego, cichego, dobrego rozumu, ale pamięci nie długiey *GlabGad* N6v, M7, N2, O8, P5v, P6v [2 r.]; Nihil poterat fieri illo mitius, Nic nie mogło nádeń być powolnieyŹzego/ skromnieyŹzego. *Mqcz* 225a, 188c, 451a [2 r.].

powolny komu (5): Przijaciele łobie powolne wybieray *BielŻyw* 7; Głoua mała z łzyią teŹ cienką nie bezłiŹ długą vkazuie człowieka łubtilnego [...] powolnego kaŹdemu, włzakoŹ nie prawie fortunnego. *GlabGad* M7; *GliczKsiąŹ* K5; *BielKron* 345v; *Mqcz* 470b.

powolny ku komu (2): BacŹąc lud powolny ku łobie przez ty znáki/ tho ieft/ gdy náŹy klękáli ku BoŹey łłuzłbie/ oni tákieŹ czynili *BielKron* 441; *CzechRozm* 121v.

W połączeniach szeregowych (5): Then [*Bolesław Chabry*] był náŹym Krolem Polłkim napierwłzym koronowánym/ vrodzenia/ obyczáiw/ łmiáłości/ łtałości/ niepospolitych: ktemu łáłkáwy/ wierny powolny/ rołtropny/ mierny/ łwoim poddánym *BielKron* 345v; Eutrapelis, latine Facilis, comis, Ludzki/ Wdzięczny/ Latwi á powolny człowiek. *Mqcz* 109d; Mitis, cui Acer opponit, Cychy/ skrómny/ dobrotliwy/ miły/ powolny. *Mqcz* 225a, 114a, 470d.

Zwrot: »(u)znać [kogo] (być) powolnym« [*szyk zmienny*] (4): *BielKom* B2v; Hominem pudentem et officiosum cognosces, Vznałz go być powolnym. *Mqcz* 329c; PAllás/ y łławna Wenus/ zacnych Bogów łony/ Pámiętaýcie mi łwiádczyć káŹda z łwoiéy łtrony: łŹ mię záwłdy powolnym miła bęđcie znála *PudłFr* 51; *PaprUp* C3v.

Szeregi: »miękkí i powolny« (1): *CzechRozm* 68v cf *W przén*.

»pożyteczny a powolny« (1): Ale łam człowyeK dla drugich ludzi ná łwyát yeft łpráwyon/ áby ludzye łami myedzy łobá byli łobyte pożyteczni á powolni. *GliczKsiąŹ* K5.

»przychylny i powolny« (1): A przeto teŹ bacŹąc mnie być ku łobie przychilnego y powolnego/ co ielzče małz mátaćtwá Zydowłkiego powiáday: ábył/ bęđzieli tego godne/ odpowięđ ná nie o demnie [!] włłyłzál *CzechRozm* 121v.

W przén (1) : á coŹ my im vczynimy/ iefli ich Bog łam nie przerobi/ á kámiennego ich łercá nie obrzeŹe: á nowego mięłnego/ miekkiego [!] y powolnego nie vczyni? *CzechRozm* 68v.

Przen (6) : Kto łzczęłłciu rołkázuie? [...] Vczona Cálliope powiedz/ á ia łwymy Przed nim vczynię prołbę rymy powolnymi. *WitosłLut* A5v.

powolny komu (2): To łzczęłłcie milé gdy nám powolné bywá Cłłowiek tedy mnogółcz przijacielu miéwá *ForCnR* E3v; Niebiołác powolne bęđą/ pogody dobre vczynią/ dełzczem czáłem pokrąpiáiąc/ á łłóncem ie zágzewáiąc. *ArtKanc* M5.

W połączeniach szeregowych (2): *BielKron* 207v; Lecz mąđrołć kłora ieft z gory/ naprzod ieftci czyłta: potym łpokoyna/ łkromna/ powolna/ przyzwaláiąca dobrym pełna miłółsierđzia y owocow dobrych/ nie łzácuiąca/ áni obłudna. *WujNT Iac* 3/17.

Wyrażenie: »powolne obyczaje« = *mores faciles* *Mqcz* [*szyk 1:1*] (2): zálécáiąc Cefárzá w obyczáie cnotliwe/ łáłkáwe/ godne/ łpráwielliwe/ powolne máiąc záchowánie ku káŹdemu dobremu dobre *BielKron* 207v; *Mqcz* 114a.

a. O zwierzęciu (1) : Czemu przyrodzenie zwierzętom dało zębi (-) Niekrorym [!] dla (jedzenia tylko iako zaiączom y infzim zwierzętom powolnym *GlabGad* C2v.

b. O warunkach życia (2) : Tatarzi Przekopci dla krainy powolnieysz[e]y w ktorey mieszkaia, mieliby być obyczaynieysz, y fkromnieysz nad inne *MiechGlab* 74.

powolny ku czemu (1): znamienici Kołmographi y Historici pifali aby one krainy nad morzem przerzęczonym były letnie á ku mieszkaniu barzo powolne y zyzne *MiechGlab* 62.

c. O czasie: odpowiedni (2) : Nic inego nie żadam zá to wybáwienie/ thylko iżeby mię poiął zá żonę czáfu powolnego. *HistRzym* 5.

powolny ku czemu (1): Trzećiak Venuffá [*tu rysunek*] Dzyen powolny ku rzeczam Zenfkim *Goski* A3v.

3. Skłonny, chętny; inclinatus Mącz (10) : [*List św. Hieronima na temat jego przekładu Biblii*] Temu kto chce fluchác á powolen być/ kładę sie przed oczy/ Miłtrzem być niechcę/ towarzysfem być obiecuię *Leop* B4v.

powolny do czego (1): [*pogańscy zakonodawcy*] nád wżytki fregości praw ná złe [...] ludzie/ karanie Bozkie/ ktorego nikt vsć nie może/ [...] powiedáli. y tym grożili/ y lud do cnot wżytkich powolnieysz czynili. *SkarKazSej* 686b.

powolny ku czemu (6): WŁofi profte á długie, [...] vkazuią człowieka [...] fpokoynego w towarzyftwie cichego, á ku wżitkiemu barzo powolnego. *GlabGad* M7v; Twarz rowna á nie nadęta, znamio, człowieka ku rzeczy wżelkiey godnego, lubieznego/ wiernego, ku pośludze powolnego *GlabGad* N2v, N4v, N6, O8v; *Inclinatio ad pacem animus*, Powolnieysz ku yednaniu. *Mącz* 57c.

powolny na co (2): [*taki jest*] richło wierny nie taiemny, ale na poślugę powolny. *GlabGad* O4. Cf *Zwrot*.

Zwrot: »[*na co*] się [*komu*] dawać powolny« = *wyrażać skłonność, chęć (1)*: A iefliby w tym co mógł pomoc Krol Polki/ coby ku pożytku Rzeczypospolitey Krześcijánkiey/ ná to sie wam dawa powolny/ nakładu y prace swoiey w tym niezáluiąc. *BielKron* 410.

Szereg: »skłonny i też powolny« (1): PLed małe á fuche albo chude człowieka też mgłe^{go} znamionuią boiazne^{go}/ fpokoyn^{go}/ w robocie nietrwał^{go}/ richło wierne^{go}, y ku wżitkiemu fkłonne^{go} y też powolne^{go} á wczas fkąpe^{go}. *GlabGad* O8v.

4. Podatny [ku czemu] (2) : w roznych też potrawach rozna iest natura, iedne są miękkie á ku ftrawieniu powolne, drug[ie] twarde y nie ftrawne. *GlabGad* F6; *Flexibilis*, Powolny ku fgiędu/ Słáby/ Gibki. *Mącz* 129d.

5. Nie wymagający natychmiastowego zajęcia się, nienagły (1) :

W przeciwstawieniu: »nawalny ... powolny« (1): Wiele też iest obyczáiw ftánowienia woyská/ ktorymi gdy sie rządnie spráwi á sżykuie ku potrzebie thák nawalney/ iáko powolney/ fnádnie może nieprzyaciela pożyć *BielSpr* 20.

6. [Powstający wolno: gdy [jagody położone na słońcu] nagorętsze będą podepcysz ie/ on powolny [tj. wyciekający powoli] łok/ który dobrowolnie wycieczę/ [...] przewarz dobrze *SienHerb* 622b.]

Synonimy: **1.** *poddany, posłuszny, powinny, wierny*; **2.** *cichy, dobrotliwy, dobry, ludzki, łaskawy, miękki, miły, pożyteczny, przychylny, wdzięczny, wierny, życzliwy*; **3.** *chętny, ohotny, skłonny*.

Cf **NIEPOWOLNY**, **POWOLNE**

LW